

LYNGØR FYR

Av Trond Barth Andersen

"Mangelen af et Kystfyur udfør Lyngøer er saa meget mer føleligere som Østersøflaaden hyppig under Storm eller almindelig Vind kommer op under denne mørke Kyst. Ved anbringelsen af et Kystfyur paa Kjøholmen, hvor der er god Havn tre kabellængder ret ind for det Punkt, Fyret tænkes at skulle staa, kunde Fartøie søge Risøer eller Lyngøer Havn, der er isfri, saalænge Havet er frit"

Med disse gode argumenter - og flere med - var det Andreas Emil Olsen den 27. mai 1876 tilskrev Det Norske Storting.

Skipsreder A.E. Olsen (1837 - 1908) var en meget markert person i sin samtid. Telegrafan fikk han lagt til Lyngør allerede i 1866, skolemann, veibygger og ordfører mm.

Lyngør fyr med sin flotte beliggenhet mellom hav og land. Et yndet fotomotiv også for kalenderforlagene.

I sine store bestrebelser på å få opprette fyret, benyttet han seg flittig av sine venner stortingsrepresentantene Bjørnsgård og Lindstøl fra Nedenes og Risør. Saken var på ingen måte enkel, men tross utsettelsforslag og mange andre hindringer klarte A.E. Olsen å få bevilgningen gjennom på rekordtid.

Og på rekordtid ble både planleggingen og oppbyggingen gjennomført for 2 ½ år etter sto Lyngør Fyr ferdig. Og som hyldest til "Fyrets far" ble lykten første gang tent på hans bursdag 1. september 1879.

"Lyngør feiret dagen som en høytidsdag med illuminasjon i alle vinduer. Om kvelden møtte sangforeningen frem i haven og sang sin hyldest til far for hans arbeid med denne sak. Det var stort selskap til feiring av begivenheten og hans 42-årige fødselsdag. Og hele havna var med. Man refererte med smil Ola Eriksens, Lindas uttalelse: «Jeg skjønner ikke at det er noe å sette lys i vinduene for om de tender den løkta ute på Kjeholmen, men siden det er Emil Olsens gebursdag i dag kan jeg gjerne sette noen lys i vinduene jeg også".

(Fra barna Peder og Dagnys minnehefte over sin far Emil Olsen/Lyngør.)

Fyret ble bygget i betong mens tårnet ble oppført i støpejern hvor krumme plater kom fra Bærums Verk. Lyskilden frem til 1920-årene var parafinbluss med gassflamme. I alle år med parafin måtte fyrbetjentene, når det var mørkt, sitte i et lite rom i tårnet og holde øye med flammen via et speil. Neppe noen morsom oppgave!

Gassblusset ble avløst av en lyspære som i dag er på 500 watt.

Imponerende er også prismene i Lyngør fyr. Disse ble innkjøpt fra Frankrike som var verdensledende på optikk. I dag 143 år senere er det de samme prismene som kaster lyset til horisonten.

Alle fyr har som kjent ulike intervaller på lyssignalene. I Lyngør ser man et kraftig blink hvert minutt. Prismesynderen har tre fokuslinser og ved at hele sylindren bruker tre minutter på hver omdreining fremkommer intervallet på et minutt. I mange år var det fyrbetjentenes oppgave hver fjerde time å sveive opp verket som drev prismesynderen rundt. I dag er dette selvfølgelig avløst av en liten elektromotor.

Selv et parafinbluss ble ved hjelp av prismene forsterket slik at de kastet lys helt til horisonten og i dag ikke bare synlig lys, men over stor avstand blir lyset fra en 500 watts pære så sterkt at det lyser opp gjenstander som treffes av lysstrålen.

Lyset står 21,3 meter over havet og kaster 14 nautiske mil.

Opprinnelig hadde fyret et rødt blink hvert annet minutt, men i 1924 endret man til hvitt lys og dagens intervall.

Maskineriet til tåkeluren ble installert før 1940, men tåkesignalene ble først sendt fra 1946.

Tåkelurene, både på Lyngør fyr og ved kysten for øvrig, ble kjente og til dels kjære toner for kystfolket i vårt land. Men i 1988 ble de alle nedlagt da andre navigasjonsmetoder hadde gjort dem overflødige.

I 2002 tok "Sentralkomiteen" i Lyngør initiativ til å få gjenopprettet tåkeluren.

Man møtte en usedvanlig velvilje, både fra Kystverket sentralt og fra de fire lokale fyrbetjenter.

Tåkeluren består i at en stor dieselmotor på 30 hk. driver en kompressor som produserer stor mengde trykkluft. Denne blir presset inn på trykktanken på ca. 20.000 liter. En "tegniver"- intervallstyreren - åpner så lufttilgangen opp til megafonen i tårnet som lager tonene. Det går med ca.3.500 liter luft for hvert støy. Lyngør fyr sendte 2 støy hvert minutt med 3 sekunder mellom.

Megafonen og tegngiveren var intakt, men de øvrige komponenter ble hentet lang vei fra til gjenopplivingen av tåkeluren i Lyngør.

Den 24. juli 2003 overvar ca. 300 personer begivenheten på Kjeholmen da tåkeluren igjen støtte sine melankolske toner i vid omkrets. Nå er Lyngør det andre etter Lindesnes som har operativ tåkelur, og med stor sannsynlighet forblir det med disse to som representanter for denne form for kystkultur.

Grunnet ombemannning i Kystverket straks etter vi hadde luren i Lyngør intakt, ble det besluttet at vi ikke fikk sende mer. Kun Lindesnes Fyr skulle ha dette privilegium. Dermed vil "kua i Lyngør" stå stum til evig tid.

Foruten å ha ansvar for et stort antall lykter i leia og flere tilstøtende fyr, har betjentene på Lyngør fyr også ansvaret for "metten". De meteorologiske observasjonene. De fleste registreringer blir overført automatisk, men ennå (2003) er fem registreringer manuelle.

Ved inngangen til 2003 var Lyngør fyr et av kun ca. 25 som ennå er bemannet langs hele vår kyst. Nedbemannings-spøkelset hviler også over vårt fyr, men vi håper det går mange år ennå før denne i dag 124-årige tradisjon blir brutt.

Her er noen tilleggsopplysninger fra Lyngør historiegruppe.

Lyngør fyr har vært bemannet i alle årene siden åpningen i 1879. Frem til 1946 bodde fyrmesteren med familie og assistenter i fyrbygningen. Det var dette året stasjonen ble utstyrt med diafon tåkesignal, som omtalt ovenfor. For å gi plass til generatorer og luftkompressorer måtte bygningen utvides betydelig. En ny bygning med leiligheter for to assistenter ble oppført ca. 100 meter nordøst for fyret.

Assistentboligen

Fra 1879 til 1973 var fyrstasjonen drevet som familiestasjon. Den ble da endret til såkalt tårnstation. Fyrvokterens familie flyttet på land, og bemanningen økte til fire assistenter. Fyrbetjeningen arbeidet på skift frem til 2004 da fyret ble avbemannet og automatisert.

Etter Kulturminneloven fredet Riksantikvaren hele fyranlegget på Kjøholmen 25. mai 1997.

Juni/mai 2011 ble assistentboligen og annekset åpnet til bruk som kystled-hytter, administrert av Aust-Agder Turistforening. Ketil Bjørnstad spilte da sin komposisjon «Lyngør fyr», naturlig nok i E-moll som er tåkelurlyden. Sondre Foyen Gullvåg leste sitt spesialskrevne dikt til Lyngør fyr.